

Förändringar inom födselarenan

Fødselens gjenfødelse är en bearbetad version av Tove Fjells doktorsavhandling som hon lade fram år 1997 vid Universitetet i Bergen.¹ Hennes utgångspunkt är den förändring som skett inom födselarenan de senaste tio åren där en orientering bort från högteknologisk födsel till intimare scenarier har varit aktuell. Det är fråga en önskan om att göra det offentliga förlossningsrummet mera privat och att betona födselns intima och upplevelsemässiga dimension.

Fjells utgångspunkt är således synnerligen aktuell och samhällsrelevant. Människans uppfattning om födsel pendlar mellan dels det vardagliga och triviala, dels det unika och existentiella och lämnar sällan någon oberörd. Redan av den orsaken är det intressant att se forskningsresultat kring födsel ur ett samtidsperspektiv. Fjell har lyckats med fenomenet att ta samtiden på pulsen och genom sin analys visa på en förändring i hälsovårdsväsendet. Förändringen går ut på ett motstånd mot det moderna, effektiva födseloväsendet till fördel för en individorienterad och intimiserad förlossningsvård – något som ter sig möjligt i och med att barnödöligheten är så låg som den är. Kritiken mot högteknologisk förlossningsvård knyts ihop med föreställningar om naturen och traditionen. I kritiken mot det effektiva sjukhusväsendet närmar sig människan dels naturen och det naturliga, dels ett "förr", som står för det unika och autentiska. Det handlar om hur människan an knyter såväl till natur som till traditioner i sökandet efter naturliga, autentiska och äkta födselupplevelser.

Födsel kan studeras ur många olika synvinklar. Det kan vara fråga om att ställa barnet, föderskans möte med barnmorskan, sjukhusväsendet eller barnafadern i centrum. Fjell gör inget av detta utan söker sig till en position där dessa kan kombineras. Hon fokuserar på den födande kvinnans och hälsovårdsarbetarens upplevelser och tolkningar av den förhandling som sker i förlossningssituationen, om vilken hjälp föderskan får, hur hon upplever den och hur hennes behov har utveckl-

lat dagens förlossningsvård. Relationen mellan föderskan och hälsovårdsväsendet tolkar Fjell utgående från ett modernitetsperspektiv. Det är fråga om en orientering mot en reflexiv livshållning, en görbarhet och en individualisering. Hon anlägger ett konstruktivistiskt perspektiv på födsel med vilken hon avser att hon uppfattar födseln som socialt, kulturellt och historiskt konstruerad. Den metod som Fjell använder som underlag för sin analys består dels av deltagande observation dels av intervjuer med såväl föderskor som hälsoarbetare. Andra materialkategorier som hon nyttjar är tidskrifter som riktar sig till föräldrar och diverse informationsbroshyrer.

Förutom en första del där utgångspunkter och material presenteras består avhandlingen av tre avsnitt. Den första behandlar variationer i födselinstitutionen. Här presenteras förhållandet mellan expertlitteratur och förväntning och barnmorskornas agerande i förlossningssituationen. Det är fråga om att barnmorskan ställer sig själv i centrum med en vision om att skapa en kontinuitet, en offentlig familj. En utveckling där hälsovårdaren har en starkt position ser Fjell som en medikalisering av vardagen med risk för ökad hjälplöshet bland föderskorna som följd. Fjell ser denna utveckling som en pendling mellan ökad passivitet och kreativitet samt autonomi. Dessutom vill hon söka svar på vad som konstituerar variation på förlossningsavdelningen med hjälp av begreppen vardagsmedicin och medicinens stämma. En av Fjells tankar här är att se till variationen inom en kultur, att komma ifrån tanken om en enhetskultur.

Det tredje och fjärde avsnittet handlar om blicken som vänder sig dels hemåt, dels inåt. Dessa två avsnitt är i mitt tycke de bästa och visar på Fjells ypperliga förmåga till såväl observation som analys. Hennes beskrivning av förlossningsmiljön ger en god inblick i utformningen av norskt förlossningsväsende med inriktning på det privata, hemlika, där önskemålet om den blivande fadern deltagade, inte enbart närvaro, innehar en viktig roll och där sambandet mellan födsel och sexualitet framhävs. I avsnittet om hur blicken vänds inåt handlar om kontakten med det ännu ofödda barnet och i den födande kroppen. Här uppehåller sig Fjell kring den födande kvinnans smärtupplevelse från

1. Tove Ingebjørg Fjell. *Fødselens gjenfødelse*. Fra teknologi til natur på fødearenaen. Kristiansand 1998. (Studia Humanitatis Bergensia 1.) 192 s.

uthållighet till kreativ smärta. Smärtan uppfattas som kreativ och positiv eftersom den leder till ett barn och uppfattas som en del av en "känsla" med rötter i kroppen. De norska föderskor som Fjell intervjuat påpekar att de inte vill ha en födsel utan känsla. De undviker tung smärtlindning för att hålla kontroll över sig eller för att de inte vill gå miste om förlossningsupplevelsen. Kvinnan är en aktiv aktör, det är hon själv som föder aktivt. Att uppleva smärta ser Fjell som något av ett socialt krav och som en möjlighet för föderskan att få en kontakt med kroppens inre, en bro till ett inre jag. Samtidigt sker det en orientering mot alltmer biologiskt baserade tolkningar både bland föderskor och hälsovårdspersonal. Den biologiska blicken får en allt större slagkraft. Men parallellt med biologiseringstrenden sker en orientering mot forna tider, mot en historisk kontinuitet, mot naturen, mot en urkvinnlighet med en föreställning om den primitiva

urkvinnan som föder lätt och utan smärta – något som Fjell ser som en paradox. Hon tolkar motreaktionen mot det högteknologiska födandet som ett uttryck för senmodernitetens ekletism – tryggheten och kontinuiteten plockas från en äldre tid medan medvetenheten om överlevnad plockas från nuet.

Fjells avhandling är ett resultat av mycket god kulturanalys. Hon gör nyanserade tolkningar och visar på stor variation och mångfald inom fältet. Hon visar på hur såväl föderskan och hälsovårdspersonalen pendlar mellan olika begrepp i sina tolkningar. Det som jag däremot saknar är en mera ingående behandling av intervjumaterialet. Här skulle kanske en narrativanalys av intervjuerna gett detta material en mera framträdande plats än det nu har. Styrkan i Fjells avhandling är resultatet av hennes analytiska förmåga och som kommer i uttryck i hennes sätt att beskriva och analysera den aktulla miljön.

Lena Marander-Eklund